

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Իսալիայի սպիտակ քարածուխ». Քանի գնում է, քարածուխի մուսլ հանքահորերը աւելի և աւելի խորանում են և աւելի յաճախ են պատահում գաղից առաջացած պայթումներ, փյուռածրներ, սրոնք տասնեակ և հարիւրաւոր բանուորներին իրենց տակն են ծածկում: Առացուած քարածուխի գինն էլ որ աւուր թանդանում է: Անգլիայում արդէն երկիւղի ձայներ են լսում, սրոնք նախատեսում են, որ ամենամօտիկ ապագայում քարածուխի հանքերն իսպառ կվերջանան: Ի՞նչ անել, ինչո՞վ փոխարինել քարածուխը:

Տեխնիկան վաղուց արդէն այս հարցերին պատասխանել է. սե քարածուխը և առհասարակ վառելիքի միւս տեսակները շատ դեղբերում հեշտութեամբ կարելի է փոխարինել «սպիտակ քարածուխով», այսինքն գետակների և ջրվէժների ջրի թափուելու ոյժով: Այն երկրները, սրոնք հարուստ են սյուպիտի ջրի ոյժի ազդեւորներով, շատապօ սկսել են շահագործել, օգտուել նրանցից. Ամերիկան, Շվեդիան, Նորվեգիան և Շվեյցարիան իրենց գործարանների և արհեստանոցների մեքենաների համար պահանջուելիք հարիւր—հազարաւոր ձիու ոյժը ստանում են ջրվէժներից:

Ռուսաստանում նոյնպէս շատ կան շահագործման ենթակայ գետեր և ջրվէժներ, բայց դրանք գեռ մնում են նախնական անազարտ դրութեան մէջ: Ընչքան էլ տարօրինակ լինի, բայց և այնպէս իրողութիւն է, որ Վերմանիան էլ, որտեղ արդիւնադործութիւնը հսկայական շափերի է համուած, այս ճիւղում յետ է մնացել եւրոպական շատ աէրութիւններից, չնայելով որ հէնց գերմանական ֆիրմաներն են, որ շահագործում են սպիտակ քարածուխը օտար եկրներում:

Շատ խրատական է մանաւանդ Նուայիայի օրինակը, որտեղ վերջին տարիներս շատ են օգտուում ջրի թափուելու ոյժից, որի պատճառով և ամենամօտիկ ապագայում ահագին յեղաշրջում առաջ կգոյ այս երկրի արդիւնադործութեան մէջ: Նուայիան քարածուխի հանքեր համարեա թէ չունի, երկրի մակերևոյթն էլ լեռնոտ է, ուստի և նրա արդիւնադործութիւնը մինչև վերջին ժամանակներս շատ աննշան էր, բայց այժմ, ջրի ոյժի շահագործման շնորհիւ, պէտք է շատ ծաղկէ: Նուայիայի լեռներում սկիզբն են առնում բազմաթիւ փոքր և

մեծ լեռնային վտակներ և ջրվեժներ, միւս կողմից նկատելի է քարածուխի թանգութիւնը, ուստի և ձեռնարկողները սակայն ուաժ են լինում ոյժի էլէքտրական հաղորդակցութիւն հաստատել, որի կառուցումը թէպէտ սկզբում շատ թանկ է նստում, բայց երկարատե շահագործման ընթացքում լիուրջ օգտաւէտ է հանդիսանում:

Ճանապարհորդները մօտիկ ապադայում կալիսոսան, որ յաւիտեանս զրկուելու են հիւսիսային Խաւիսայի ինքնուրոյն գեղեցիկ տեսարաններէ: Գեղեցիկ և կուսական վայրերը հետզհետէ սկսում են տեղի տալ կառուցուող հսկայական ոյժի կայարանների առաջ, որտեղ մարդուց սանձուած ջրի հոսանքները շարժողութեան են բերում մեծամեծ մեքենաներ, մեքենաները էլէկտրական հոսանք են մատակարարում գաշտավայրերի բնակիչներին՝ լուսաւորութեան ցանցով պատելով քաղաքները և շարժողութիւն հաղորդելով էլէկտրական գծերի կայարաններին և գործարանների մեքենաներին: Այս նոր ձեռնարկողները գրաւել են նաև հրաշալի Լագօ-Մաջիօրէ լճի շրջակայքը: Հինաւուրց գղեակների աւերակների կողքին բարձրանում են գործարաններ և կայարաններ, որոնց տէրերը բոլորովին հանգիստ են և ամենևին չեն նեղում այն բանից, որ քարածուխը Խաւիսայում երկու և կէս անգամ թանկ արժէ, քան Գերմանիայում, բանի որ առատութեամբ իրենց արամազրութեան ասի ունին շրջակայ վտակների ձրի «սպիտակ քարածուխ»:

Դասական հնութեամբ յայտնի վայրերն այսուհետև անդառնօլի կերպով կաղճատուին և ճանապարհորդները անցած դարերի հնութիւնների փոխարէն կտեսնեն միապաղաղ հսկայական շինութիւններ կենդրոնական կայարանների համար: Մինչև այժմ անօգուտ կորչող ոյժը հետզհետէ աւելի և աւելի մեծ քանակութեամբ վերածուում է էլէքտրական հոսանքի ոյժի:

Տեղեր գետի վտակներն էլ արդէն ծածկուել են այսպիսի կայարաններով, Տերնի ջրվեժը 60,000 ձիւռ ոյժ է մատակարարում, իսկ մի քանի ուրիշ վտակներից ամեն վայրկեան Հռոմ է հաղորդւում 25,000 ձիւռ ոյժ: Աղդա գետն էլ 200,000 ձիւռ ոյժ է տալիս: Մի ուրիշ վտակից մօտ 170 վերստ երկարութեամբ ոյժ է գնում Հռոմ և նէապօլ 80—88,000 վոլտ լարուածութեամբ:

Այս նոր ձեռնարկութիւնը ոչ միայն տնտեսապէս կբարձրացնի Խաւիսան այլ և առողջապահական տեսակէտից մեծ և բարեբար ազդեցութիւն կունենայ: Յայտի է, որ լեռնային վտակներից շատերը ամառը զրկուում են անընդհատ հոսելուց,

տեղ-տեղ հաւարուելով լճանում են, որտեղ և արագութեամբ մոծակներ են սկսում բազմանալ, իսկ յայտնի է, որ մուարիա հիւանդութիւն տարածողները մոծակներն են: Եթէ այս տեսակ վտակները միանան աւելի մշտահոս վտակների հետ, այնպէս որ տարին տասներկու ամիս շարունակ հոսեն, դրանով արդէն վերջ կգրուի խաւսական դողոցըին:

Մեր Կովկասն էլ հարուս է բազմաթիւ լեռնային վտակներով, որոնք ձրի ոյժի անսպառ աղբիւր են հանդիսանում. արդեօք կդոյն ժամանակ և երբ, որ մենք էլ կարողանանք օգտուել ընտելեան հարստութիւններից և մարդավարի անշարքաշ կեանք վարել: Տեխնիկայի նուաճման համար մեր երկիրը դեռ հանդիսանում է իրրև անաղարդ կուսական մի վայր:

Ամենից աւելի ո՞ր ժողովուրդն է հետաքրքուում գրականութեամբ: Այս հարցում առաջնակարգ տեղը պատկանում է իտալացիներին: Իտալացիներն 80,000 ընակիչ ունի, բայց այնտեղ լոյս տեսնող գրքերի թիւը, ընակիչների թուի համեմատ, 25 անգամ աւելի է, քան արեւմտեան Եւրոպայի ամենաառաջադէմ երկրներում: Ռէյկիանիկում լոյս են տեսնում 12 շաբաթաթերթ և 24 ձանդէս, որոնց կապոցները տեղափոխում են կղզու ամենահեռաւոր ծայրերը, այնպէս որ տեղ չի մնում, որ գրքից, գրականութիւնից կտրուած լինի:

Իտալացիները ջերմ սիրահար են նաև թատրոնի. թէպէտ միայն երկու աւաններում — Ռէյկիավիկում և Ակուրէյրիում — կան յատուկ դերասանական խմբեր, բայց և այնպէս բոլոր յայտնի դրամատիկական երկերը խաղում են այնտեղ, մանաւանդ գերմանականը: Սովորաբար դիւղացիներից սերողների խմբեր են կազմակերպւում, որոնց ներկայացումներին յաճախորդներն ամենայն ուշադրութեամբ հետևում են:

Բնորոշ մի օրէկն: Մեծ քաղաքների ընակիչները սոխորութիւն են դարձրել ամառ — ձմեռ իրենց դործերը սկսել և վերջացնել միևնոյն ժամին: Ամառը արևի աւելի շուա ծագելը բոլորովին չի ազդում նրանց կենցաղավարութեան ընթացքի վրայ: Պետական հիմնարկութիւններն էլ նոյնպէս առեանները բաց են անում և փակում մի անգամ արդէն որոշուած ժամերին: Սրա հետևանքը լինում է այն, որ զուր տեղը փող է վատնւում լուսաւորութեան վրայ, փոխանակ աւելի կանուխ սկսելու և ցերեկուայ լոյսով վերջացնելու դործերը, մենք թէ ամառը և ձմեռը սկսում ենք 9—11 ժամին և ի հարկէ ստիպուած ենք լինում շարունակել և աշխատել արհեստական լոյսի տակ: Թւում է, թէ հեշտ կլինէր խօսքը մէկ անել և ամառ-

ները գործերը 1—2 փամ շուտ սկսել, բայց իրականացնելու համար շատ գոռուարութիւններ են առաջ գալիս: Եւ ահա նախաձեռնութեան բացակայութեան շնորհիւ տէրութիւնները իւրաքանձիւր ամառ միլիոնաւոր ռուբլիներ են ծախսում արհեստական լուսաւորութեան վրայ, որ առողջութեան համար վնասակար է, մինչդեռ ամառնային առաւօտները ձրի և կենսաբար արեգակնային լոյսը ընդունողն անօրուտ կորչում է:

Գործնական անդլիտցիք վերջապէս ուշադրութիւն դարձրին այս բանի վրայ. նրանք հասկացան, որ մեզք է արեգակնային լոյսի պէս բարիքը ձեռքից բաց թողնել և շօտուել նրանից և մի հանձարեղ, թէպէտ ըստ էութեան շատ պարզ, էլք գտան այս գրութիւնից դուրս գալու համար: Ահա նրանց ծրագիրը: Եթէ կարիք էք զգում վաղը կանուխ վեր կենալ, թոյլ էք աալիս ձեզ մի անմեղ խոքնախաբէութեան ենթարկուել՝ ձեր ժամացոյցը առաջ էք տանում: Այս հասարակ միջոցը յաճախ աւելի գործնական է լինում, քան որ և է մէկը: Անդլիտցիք վճռեցին նոյնը անել միայն աւելի հսկայական շափերով՝ ուղում են մի օրէնք հրատարակել տալ, որով բոլոր պաշտօնական հիմնարկութիւնները ժամացոյցները մի-մի տամով առաջ պիտի տարուեն: Այս բանը կիրադործուի հետեւեալ կերպով. ապրելի 1-ի գիշերուայ 2 փամին բոլոր պաշտօնական և հասարակական հիմնարկութիւնների ժամացոյցները մի ժամով առաջ կտարուեն, այո՛նքն՝ սլաքը կգրուի 3-ի վրայ: Էտեւանքն այն կլինի, որ բնակիչներն էլ կամայ-ակամայ մի ժամով առաջ վեր կկենան և առհասարակ ցերեկուայ ամբողջ կեանքը մի ժամով առաջ կընկնի և շուտ կվերջանայ: Իսկ հսկաների 1-ի գիշերը ժամացոյցների սլաքը յետ կտարուի և ցոյց կտայ իսկականը: Անդլիտցիք արդէն հաշուել են, որ այսպիսի հասարակ եղանակով ամեն տարի 20,000,000 ռուբլուց աւելի կարելի է խնայել այն դամարից, որ յատկացում է լուսաւորութեան համար: Ել շենք խօսում այն մասին, թէ որչափ բարեբար ազդեցութիւն կունենայ այս օրէնքը կենցաղավարութեան վրայ առողջապահական տեսակէտից:

Այս օրէնքը ամենայն հաւանականութեամբ կգործադրուի Անդլիտցում, որից յետոյ միւս երկիրներն էլ կհետեւեն նրա օրինակին:

(Քաղած „Природа и Люди“-ից):

Յ. Գ. ր.